

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки
(Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975)

Ефективна економіка № 12, 2014

УДК 330.143.2:664.6/.7

О. В. Бокій,

науковий співробітник, Інститут продовольчих ресурсів НААН, м. Київ

СТВОРЕННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В ЛАНЦЮГУ «ЗЕРНО-БОРОШНО-ХЛІБ»¹

О. V. Bokiі,

Research worker, Institute of Food Resources NAAS, Kyiv

GENERATING VALUE ADDED IN THE “GRAIN – FLOUR – BREAD” CHAIN

Досліджено процес формування доданої вартості в технологічному ланцюгу «зерно-борошно-хліб». Визначено її продуктивну та непродуктивну складові. Розглянуто основні складові доданої вартості – оплату праці, податки, прибуток, амортизацію. Проведено порівняння її обсягів та структури при створенні продукції. З’ясовано, що при формуванні доданої вартості на технологічних ділянках ланцюгу мають місце диспропорції. Виявлено важелі зростання доданої вартості. Визначено, що найбільш впливовими чинниками формування доданої вартості продукції є збільшення обсягу продукції з більш високим ступенем переробки, створення ефективних виробництв із замкненим технологічним циклом, техніко-технологічне переоснащення підприємств.

Subject to research was the process of generating value added in the technological chain “grain – flour – bread”. The processs productive and non-productive elements were determined. Principal elements of value added were examined: labor remuneration, taxes, profit, and depreciation. Subject to comparison were amounts and structure of value added in product manufacture. It was found out that disproportions emerge in the process of value added generation at the chains technological sections. Key factors were uncovered affecting the increase of value added. It is determined that the most influential factors affecting the generation of product value added are: increasing the share of products featuring the higher degree of processing; setting up efficient manufacturing facilities with closed technological cycle; and technical and technological upgrading.

Ключові слова: додана вартість, ланцюг, хліб, ціна, чинники формування, прибуток, диспропорції, продуктивна складова.

Key words: value added, chain, bread, price, generation factors, profit, disproportions, productive component.

Постановка проблеми

В сучасних умовах ринку та загострення конкуренції одним із основних чинників зростання економіки виступає збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції з високим ступенем переробки і, відповідно, надходжень до бюджету держави. Враховуючи високу соціальну значимість продукції переробки зернових, особливо головного продукту харчування мешканців України – хліба, питання вдосконалення процесу формування доданої вартості на всіх ланках ланцюгу «зерно-борошно-хліб», від вирощування зернових культур до постачання готової продукції споживачам, є своєчасними та актуальними.

Аналіз публікацій та досліджень, визначення невирішеної проблеми

Поняття доданої вартості є предметом дослідження багатьох учених. Зокрема, Ю. Хмарук розглядав додану вартість як чинник формування бюджету та складової ціноутворення [1], С. Салига та Я. Книш [2] – як показник ефективності регіональних та ринкових структур.

Додану вартість зерна та продуктів його переробки досліджували С. Кваша [9], О. Нікішина [10], О. Шпичак [11] та інші дослідники. Однак подальшого дослідження потребують питання аналізу основних складових доданої вартості на ділянках технологічного ланцюгу створення хлібобулочної продукції.

Мета статті – визначення диспропорцій та резервів збільшення доданої вартості в технологічному ланцюгу «зерно-борошно-хліб». Це надасть можливість виявити чинники, що сприяють встановленню справедливої доданої вартості та ціни на хліб.

Викладення основного матеріалу

В сучасних економічних умовах одним із основних індикаторів діяльності економіки в цілому, галузей і підприємств виступає додана вартість. Вона є одним із найбільш впливових оціночних показників діяльності економічної системи, галузей та підприємств і представляє собою вартість виробленої продукції за вирахуванням матеріальних ресурсів і уречевлених послуг, які було спожито в процесі її виготовлення. Тобто вона включає в себе прибуток, заробітну плату і амортизацію конкретного суб’єкта економіки [3], а також податки. Додану вартість формують характеристики продукції, які підвищують її якість та привабливість при зниженні витрат на виробництво. Чим глибше ступінь переробки продукції, тим вище її додана вартість за споживанням (вартістю сировини, матеріалів, електроенергії тощо, спожитих у процесі виробництва) [4]. Зростання доданої вартості на рівні економіки країни свідчить про її ефективність. Водночас в умовах ринку вартість кінцевого продукту повинна відповідати вимогам та можливостям покупців, зважати на їх купівельну спроможність та соціальну значимість продукції.

Враховуючи соціальну значимість продуктів переробки борошняної продукції – хліба, борошна, диспропорцію галузевих ринкових структур зернопродуктового комплексу, низьку ефективність їх роботи, питання аналізу та вдосконалення процесу формування доданої вартості на всіх етапах технологічного ланцюгу «зерно-борошно-хліб», від вирощування зернових культур до постачання готової продукції споживачам, є своєчасним та актуальним.

При дослідженні необхідно враховувати як ефективну (продуктивну) складову доданої вартості, так і непродуктивну. Продуктивна складова – висока прибутковість; рівень амортизації, що відповідає ефективному освоєнню основних засобів; висока оплата праці кваліфікованого персоналу, що виробляє продукцію. Вона створюється за рахунок виробництва, підвищення техніко-технологічного рівня та характеристик продукції. До непродуктивної відноситься маржа посередницьких структур, через яку безпосередні виробники втрачають частку прибутку; неефективне використання основного капіталу (тобто незавантаженість виробничих потужностей, що призводить до віднесення більшої частки використаного основного капіталу на одиницю продукції) тощо. Також до складу доданої вартості деякі дослідники відносять ренту (орендну плату) та відсоток на капітал.

Додана вартість і вартість кінцевого продукту є економічними категоріями, що взаємопов’язані, тому доцільно проаналізувати динаміку цін продуктового ланцюгу та діючий механізм їх формування. Особливістю продуктового ланцюгу переробки зернових є високий ступінь впливу держави на механізм ціноутворення. Ціни на зернові (в тому числі пшеницю, жито, круп’яні культури) в Україні регулюються шляхом інтервенційних операцій, тобто продажу або придбання державними агентами продукції з метою забезпечення її цінової стабільності. За межами організованого аграрного ринку держава не здійснює цінове регулювання. Ціни на борошно та хліб масового вжитку простої рецептури регулюються шляхом встановлення граничних рівнів рентабельності і торговельної надбавки [5], які встановлюються місцевими органами державної влади. Відповідно рівні рентабельності коливаються від 2-5% (в Тернопільській області) до 12-15% (відповідно в м. Києві та Чернівецькій області), що створює нерівні умови роботи підприємств.

Аналіз динаміки цін у продуктовому ланцюгу показує, що ціни на зерно (зокрема, пшеницю) залежали від кон’юнктури ринку, сезонності та зростали випереджаючими темпами (рис. 1).

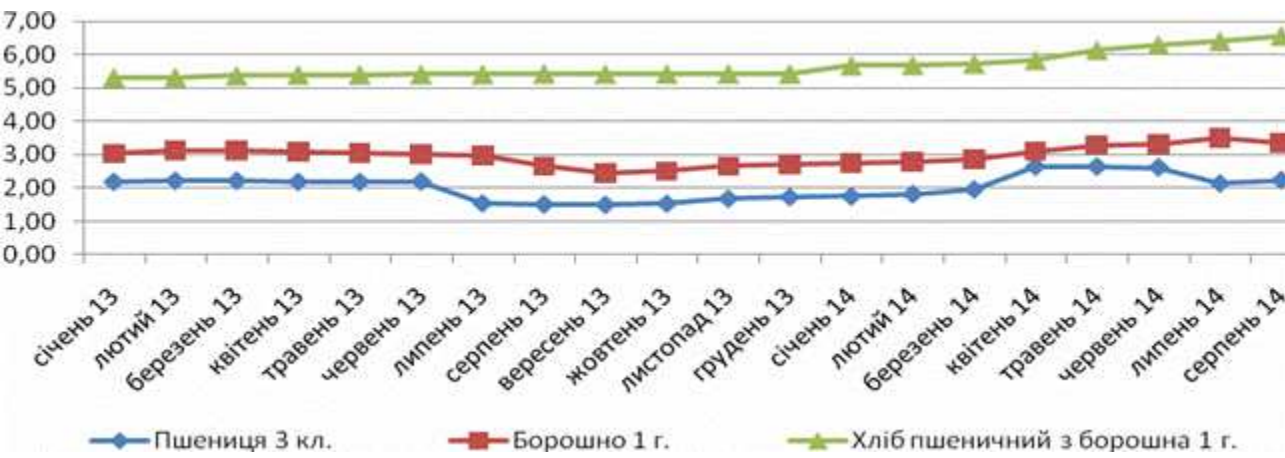

Рис. 1. Динаміка цін в ланцюгу «зерно-борошно-хліб». грн

Джерело: [6] та оперативні дані Держстату України

За період з серпня 2013 р. по серпень 2014 р. ціни на пшеницю зросли на 48% (з 1,51 грн до 2,24 грн), на борошно і хліб - відповідно на 26% (з 2,65 грн до 3,35 грн) і 21% (з 5,42 грн до 6,55 грн) [6].

Ця ситуація виникла через більш жорстке цінове регулювання продукції хлібопекарської галузі. Зростання цін на хліб впродовж останнього часу спричинило збільшення цін на складові собівартості – борошно, енергоносії, транспортні перевезення, тару пакування, мінімальний рівень заробітної плати.

Водночас недосконалість системи ціноутворення на етапах ланцюгу виготовлення продукції призводить до того, що виробники змушені реалізовувати продукцію за цінами, нижчими за собівартість. При цьому переробні підприємства втрачають сировинні зони [7, с. 29].

Формування доданої вартості при виготовленні хлібобулочної продукції доцільно розглянути на всіх етапах технологічного ланцюгу «зерно-борошно-хліб», рис. 2.

У виробництві пшениці найбільшу частку займають прямі матеріальні витрати, що складали в 2013 році 65% собівартості продукції. Їх частка в ціні продукції (з ПДВ) становила 53%, найбільший вплив мали мінеральні добрива. Додана вартість пшениці становила більш ніж 30%. Її переважаюча складова – оренда земельних паїв. Рентабельність діяльності була незначною і зменшилася порівняно з 2012 роком в 6 разів. Основними чинниками, що призвели до зниження рентабельності виробництва і, відповідно, доданої вартості продукції були зростання цін на добрива та паливо-мастильні матеріали, зміна цінової кон’юнктури через значний обсяг пропозиції на внутрішньому ринку.

На етапі переробки зерна на борошно додана вартість включає в себе витрати праці на помел та зберігання пшениці, оренду земельних паїв, використання основного капіталу млинів та складів (амортизацію) і прибуток.

		Хліб з борошна 1гатунку 6,40 грн/кг (з ПДВ, роздрібна ціна)	
		Торговельна надбавка 10-15% (в т.ч. додана вартість у торгівлі)	
		Додана вартість 16%, в т.ч: прибуток (рентаб.) --- оплата праці (з нарахуваннями) -9,2% амортизація - 4,1% ПнДВ -2,7%	
		Паливо та енергія - 8-10%	
		Інші витрати та податки - 25%	
		Борошно 1 гатунку 3,50 грн/кг (EXW, з ПДВ)	
		Додана вартість 8,5%, в т.ч: прибуток (рентаб.) 0,3% оплата праці (з нарахуваннями) -4,3% амортизація - 2,5% ПнДВ - 1,4%	
		Паливо та енергія - 5-7%	
		Інші витрати та податки - 14-17%	
Пшениця 3 класу 2,65 грн/кг (EXW, з ПДВ)		Додана вартість 31% в т.ч.: прибуток (рентаб.) 2,1% оплата праці (з нарахуваннями) - 7,6% амортизація - 4,9% оренда земельних паіє, ін. - 11,2 % ПнДВ * -5,1%	
		Прямі матеріальні витрати, в т.ч.: насіння, посадковий матеріал - 8% мінеральні добрива - 16% паливо - 10% інші матеріальні витрати - 19%	
		Інші витрати та податки - 16%	
		Сировина (пшениця) - 70-76%	Борошно - 40-50%

Сукупна додана вартість в ціні хліба (без урахування торговельної націнки): 31%*0,73+8,5%*0,45+16%= 42,5%
*податок на новостворену додану вартість

Рис. 2.Формування доданої вартості в технологічному ланцюгу «зерно-борошно-хліб»
Джерело: за даними [6,8,9]

Також збільшуються вартість і додана вартість при зберіганні продукції. В існуючих умовах отримується незначна норма прибутку, через незавантаженість виробничих площ, високу енергоємність та низький технічний рівень обладнання тощо.

Додана вартість має потенціал до збільшення шляхом зростання прибутку, отримання більш високих якісних характеристик та створення інноваційної продукції (зокрема, збагаченого борошна). В процесі більш глибокої переробки зернових (виробництві хліба та борошnianих виробів) додана вартість збільшується майже в 2 рази. В сучасних умовах зростання відбувається за рахунок перенесеної праці та частки основного капіталу. Наразі для основного асортименту, ціни на який регулюються державою, відсутня найбільш суттєва складова – прибуток. В результаті підприємства не мають змоги оновлювати виробничі фонди, підвищувати рівень виробництва. Основну витратну частину при виробництві хлібобулочних виробів формують сировина та енергоресурси (40-60%). Частка додаткової доданої вартості на етапі виготовлення хліба із борошна становить від 14-16%, враховуючи трудомісткість виробництва. Для поліпшених сортів хлібобулочних виробів, ціни на які не регулюються державою, вона буде значно більшою. Для зростання доданої вартості важливо встановити економічно обґрунтовані ціни на всю продукцію, покращувати її якісні характеристики. За даними дослідників, в процесі створення технологічного ланцюгу «зерно-борошно-хліб» в цінах 2013 р., на 1 т зерна може бути створено 1883 грн. доданої вартості, із яких 33% створено при виробництві зерна, 67% - при подальшій переробці [9].

Дослідження показали, що на галузевому рівні основні складові доданої вартості на етапах технологічного ланцюгу мали істотні відмінності:

1) Витрати праці – системоутворююча частка доданої вартості, оскільки є первинною і створюється в процесі виробництва. Вона залежить від трудомісткості технологічного процесу, кваліфікації робітників та рівня оплати праці по галузі. Діючий рівень заробітної плати сільськогосподарських виробників був значно нижчим, ніж на переробних підприємствах. Заробітна плата в хлібопекарській галузі на 28% нижче, ніж в середньому по харчовій промисловості і майже на 9% нижче, ніж у борошномельно-круп’яній галузі.

В цілому, в Україні більшу частку доданої вартості за рахунок заробітної плати створює хлібопекарська галузь, табл. 1.

Таблиця 1 Показники витрат на оплату праці та реалізації продукції в галузі в 2013 р.							
Код за КВЕД 2010	Продукція (за видом діяльності)	Витрати на оплату праці, млн. грн	Обсяг реалізованої продукції без ПДВ, млн. грн	Кількість найманих працівників, чол.	Середньо-місячна оплата праці, грн	% до середньої по харчовій промисловості	Обсяг реалізованої продукції на 1 грн. заробітної плати, грн
	Продукція харчової промисловості	15081,6	292876,1	402354	3123,6	100	19,4

10.61	Продукти борошномельно-круп’яної промисловості	522,2	8958,2	17715	2456,4	78,6	17,2
10.71	Хлібобулочні і борошняні кондитерські вироби нетривалого зберігання	1594,3	12037,6	62370	2130,2	68,2	7,6

Джерело: за оперативними даними Держстату

Низький рівень заробітної плати призводить до незацікавленості робітників у подальшому вдосконаленні кінцевого продукту, відтіку кваліфікованих кадрів. Галузі продукції переробки зерна і борошна приватизовано, менеджмент вищої ланки не приділяє цьому питанню належної уваги через існуючу систему державного цінового регулювання та прагнення отримати більші прибутки. Водночас доведено, що економічні важелі стимулювання працівників сприяють підвищенню ефективності виробництва та збільшенню прибутку. Показник обсягу реалізації продукції на 1 грн витраченої праці свідчить про продуктивність та ефективність виробництва.

Однак він недостатньо релевантний, тому що не враховано диспропорції у рівні оплати праці. За цим показником найбільш привабливою була продукція борошномельно-круп’яної галузі, через менш жорстке цінове регулювання.

Виробники основного соціального продукту, хлібобулочних виробів нетривалого зберігання, отримують найбільш низьку заробітну плату серед переробних галузей зернопродуктового комплексу і виробляють найменший обсяг продукції у вартісному вимірі на 1 грн. заробітної плати, що свідчить про існування диспропорцій в галузі та в самій системі технологічного ланцюгу. Водночас обсяг реалізації цієї продукції у вартісному вимірі більш ніж в 2 рази перевищує обсяг реалізації борошномельно-круп’яної продукції.

2) Амортизаційні відрахування залежать від рівня техніко-технологічної оснащеності підприємств, інтенсивності та терміну використання основного капіталу. Сума амортизаційних відрахувань залежить також від вартості та ступеню зносу основних засобів, методики розрахунку, яку застосовують підприємства, ефективності використання обладнання. Тобто при недостатній завантаженості потужностей більш висока сума амортизаційних відрахувань на одиницю продукції свідчить про збільшення непродуктивної частки доданої вартості. Зношеність основних фондів, за даними консолідованих балансів галузей в 2013 р., становила: при вирощуванні зерна –

40%, при виробництві продукції борошномельно-круп’яної промисловості та хлібобулочних виробів - відповідно 50,1% і 48,7%, табл. 2.

Таблиця 2.
Вартість основних фондів та амортизація в 2013 р.

За КВЕД 2010	Залишкова вартість на кінець року, млн. грн		Знос, млн. грн.		% зносу	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Всього по економіці	1 609 479,9	1 708 174,8	6 333 677,7	7 800 660	79,7	82,0
01.11-Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	44 101,1	49 341,8	27 539,5	32 909,8	38,4	40,0
10.61-Виробництво продуктів борошномельно-круп’яної промисловості	1 509,6	1 707,0	1 595,3	1 714,3	51,4	50,1
10.71-Виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання	2 676,1	2 767,8	2 373,3	2 622,6	47,0	48,7

Джерело: за оперативними даними Держстату

Водночас рівень зносу основних фондів сільськогосподарських підприємств не відповідає дійсності. Підприємства не проводять реальну переоцінку основних фондів та, в переважній більшості, занижують їх вартість.

На всіх ланках технологічного ланцюгу, при формуванні цін та державних програм, недостатньо враховано потребу в оновленні виробництв.

Для сільськогосподарських виробників суттєвою підтримкою було акумулювання ПДВ у розпорядженні підприємств на їх відновлення. У переробній промисловості залишкова вартість основного капіталу була найбільшою в хлібопекарської галузі.

3) Прибуток – найбільш результативна частка доданої вартості, яка є результатом господарської та постачальницько-збутової діяльності. Порівняння показників прибутку та рентабельності свідчить про більш ефективну роботу сільського господарства на етапі вирощування сировини, порівняно з наступними ланками ланцюгу. Рентабельність всієї діяльності хлібопекарської галузі за підсумками 2013 р. становила -2,3% (табл.3).

Таблиця 3.
Чистий прибуток та рентабельність на ділянках технологічного ланцюгу виробництва борошняної продукції в 2013 р.

За КВЕД 2010	Чистий прибуток (збиток), млн. грн	Затрати діяльності, млн. грн	Рівень рентабельності (збитковості),%
01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	7 240,4	127 872,2	5,7
10.61 Виробництво продуктів борошномельно-круп’яної промисловості	38,0	9 158,6	0,4
10.71 Виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання	-296,2	13 155,9	-2,3

Джерело: за оперативними даними Держстату

Соціально орієнтовані хлібопекарські підприємства, при найнижчому рівні рентабельності, відіграють найбільшу соціальну роль в економічній системі [10].

На обсяг прибутку істотний вплив мають всі складові технологічного процесу виробництва, стан виробничої та логістичної інфраструктури, рівень техніко-технологічного оснащення та організації праці, інвестиційно-інноваційна складова, діюча нормативно-законодавча база тощо. На ефективність виробництва зерна значний вплив має рівень забезпеченості підприємств ресурсами.

На загальнонаціональному рівні простежується тенденція недоотримання доданої вартості, яка створюється в процесі більш глибокої переробки продукції. Із 65 млн. т зібраного врожаю зернових (в тому числі 20 млн. т пшениці) в 2013р. було експортовано більш ніж 30 млн. т (в тому числі пшениці – 7,8 млн. т) – більш ніж 50% продукції з невисоким ступенем переробки [8]. Експорт пшениці становив майже 40% її загального виробництва, основні прибутки отримували експортери–зернотрейдери. Переважаюча частка доданої вартості формувалася за рахунок посередницьких послуг. Водночас не було отримано значний обсяг доданої вартості, що створюється при переробці сировини.

Дослідниками визначено, що додана вартість при експорті вже виробленого зерна згідно з прийнятою структурою становить 15% вартості вивезеного за межі країни зерна (з розрахунку на 100 тис. т) [11]. При використанні зерна для відгодівлі худоби, виробництва біоетанолу додана вартість зростає у 5-7 разів, при цьому забезпечуються зайнятість населення та відрахування до бюджету.

Пріоритетом виробництва борошна в Україні було забезпечення внутрішнього ринку сировиною для борошняних виробів. На переробку 2,5-3 млн. т борошна (обсяги промислового виробництва впродовж останнього десятиріччя) витрачалося менше ніж 4 млн. т пшениці (20% загального виробництва). В 2013 р. відмічено тенденцію збільшення експорту борошна пшеничного – на 36% порівняно з 2012 р. (214 тис. т, близько 9% загального виробництва). В 2014 р. означена тенденція зберігається. Наявні потужності дозволяють переробляти та забезпечувати щорічний експорт борошна в межах 400-500 тис т. За умови переоснащення підприємств та пошуку нових ринків, обсяги експорту в майбутньому можуть сягнути 1 млн. т, забезпечити додаткові надходження до бюджету, завантаженість виробничого персоналу та потужностей виробництва [12]. Стримують експорт насиченість ринку ЄС продукцією європейських виробників, віддаленість потенційних країн-покупців – Китаю, Кореїської республіки тощо. У пошуку зарубіжних ринків збуту продукції переробні підприємства виявляють низьку активність. Не сприяють розвитку експорту корупційні схеми рухомого складу та низький рівень забезпеченості засобами для транспортування та зберігання продукції. Прикладом може бути дієва політика Казахстану, який експортує на зовнішні ринки понад 50% від виробленого борошна.

Висновки

Таким чином, додану вартість при створенні хлібобулочної продукції можна розподілити на продуктивну (створену за рахунок нових технологій, економії витрат, кращих якісних характеристик продукції) та непродуктивну (за рахунок збільшення маржі та кількості посередницьких структур, подовження термінів зберігання, завищених розцінок на транспортування та зберігання, високих торговельних націнок тощо). При її формуванні необхідно враховувати як потребу створення конкурентоспроможної економіки, так і соціальну складову, обмежені можливості покупців.

Аналіз формування доданої вартості в ланцюгу «зерно-борошно-хліб» виявив диспропорції між сільськогосподарськими виробниками та переробними підприємствами при створенні таких складових, як заробітна плата, прибуток, амортизація. Єдині критерії їх формування підвищать ефективність взаємодії всіх ділянок цього ланцюга. Також необхідно зменшити вплив посередників на формування кінцевої ціни продукту. Обмежують зростання доданої вартості жорстке регулювання ціноутворення на продукцію, орієнтація виробників переважно на внутрішній ринок. Істотно впливають недосконалість законодавчої бази, зношеність виробничих фондів, недостатній розвиток виробництва.

Найбільш впливові чинники зростання доданої вартості продукції борошномельної та хлібопекарської галузей – збільшення обсягу продукції з більш високим ступенем переробки, створення ефективних виробництв із замкненим технологічним циклом, від вирощування зернових до постачання готової продукції споживачу, високий техніко-технологічний рівень розвитку підприємств.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Хмарук Ю.В. Роль податку на додану вартість у формуванні доходної частини Державного бюджету України / Ю.В. Хмарук // Фінансова система України. Збірник наукових праць. - Вип.11. - С. 181-191.
2. Салига С., Книш Я. Удосконалення методів визначення економічної ефективності функціонування господарської діяльності регіону / С. Салига, Я. Книш. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=979> (<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=979>)
3. Агафонов О.Ю., Білоусько П. А. Формування доданої вартості як економічної категорії /О. Агафонов, П. Білоусько // Вісник ОНУ ім.. І. Мечникова. – Вип. 4/1. – С. 7-9
4. Економічні системи регіону: поняття, структура, основні види. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukvar.su/jekonomika/201506-Ekonomicheskie-sistemy-regiona-ponyatie-struktura-osnovnye-vidy.html> (<http://bukvar.su/jekonomika/201506-Ekonomicheskie-sistemy-regiona-ponyatie-struktura-osnovnye-vidy.html>)
5. Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів) // Постанова КМУ від 25.12. 1996 р. № 1548. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF> (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF>)
6. Офіційний сайт АПК-Інформ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com/> (<http://www.apk-inform.com/>)
7. Одинцов М.М. Удосконалення економічних взаємовідносин інтегрованих формувань агропромислового комплексу / М.М. Одинцов // Економіка АПК. – 2011. –№ 4. – С. 27-31
8. Офіційний сайт Держстату України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)
9. Кваша С. Л. Економічне обґрунтування програми виробництва зерна пшениці в Україні / С.Л. Кваша, М. М. Ільчук, І.А. Коновал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/59.pdf (http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/59.pdf)
10. Нікішина О.В. Секторний аналіз доданої вартості на інтегрованому ринку борошна / О. В.. Нікішина // Економіка харчової промисловості. – № 2(22). – 2014. – С. 46-54.
11. Шпичак О. М., Боднар О. В. Вигоди та проблеми експорту зерна з України /О. М. Шпичак, О. В. Боднар // Економіка АПК. – 2013. - № 10. – С. 5-14
12. Експорт борошна з України у 2014/2015 МР може збільшитися на 42-55% – Асоціація борошномелів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://press.unian.ua/pressnews/983446-eksport-boroshna-z-ukrajini-u-2014-2015-mr-moje-zbilshitisa-na-42-55-asotsiatsiya-boroshnomeliv.html>

REFERENCES.

1. Khmaruk, Y.V. “The role of value-added tax in the formation of the State Budget of Ukraines revenue part”, *Finansova systema Ukrainy. Zbirnyk naukovykh prats*, no.11, pp. 181-191.
2. Salyha C. and Knysh Y. “Improving the methodology for the determination of efficiency of a regions economic activities”, available at:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=979> (<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=979>)
3. Ahafonenko O. and Bilousko P. “Formation of value added as an economic category”, *Visnyk ONU im. Mechnikova*, no. 4/1 , pp.7-9
4. “A regions economic systems: notion, structure, principal types” dy, available at: www.bukvar.su/jekonomika/201506-Ekonomicheskie-sistemy-regiona-ponyatie-struktura-osnovnye-vidy.html (<http://www.bukvar.su/jekonomika/201506-Ekonomicheskie-sistemy-regiona-ponyatie-struktura-osnovnye-vidy.html>)
5. Cabinet of Ministers of Ukraine (1996),), “Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Establishing the Powers of Executive Authorities and of City Councils Executive Bodies as Regards the Regulation of Prices (Rates)”, available at: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF> (<http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF>) (no 1548, Accessed 25 December 1996).
- 6 The official site of APK-Inform, available at: www.apk-inform.com/ (<http://www.apk-inform.com/>)
7. Odintsov M.M. “Streamlining economic relations between the integrated entities of the agricultural-industrial complex”, *Ekonomika APK*, 2011, no 4, pp. 27-31
8. The Derzhstat of Ukraines official site, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)
9. Kvasha S. L., Ilchuk M. M, Konoval I. A., “Economic justification for the program of wheat grain production in Ukraine”, available at: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/59.pdf (http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_112/59.pdf)
10. Nikishyna O.V., “Sectorial analysis of value added in the integrated market of flour”, *Ekonomika kharovoi promyslovosti promyslovosti*, 2014, no 2(22), pp. 46-54.
11. Shpychak O. M., Bodnar O. V. “ Benefits and outstanding issues of Ukrainian grain exports”, *Ekonomika APK*, 2013, no 10, pp. 5-14

12. “Exports of flour from Ukraine in 2014/2015 MY could increase by 42-55% – Associaton of flour”, available at: <http://press.unian.ua/pressnews/983446-eksport-boroshna-z-ukrajini-u-2014-2015-mr-moje-zbilshitisya-na-42-55-asotsiatsiya-boroshnomeliv.html>

¹ рецензент – д.е.н., професор, академік НААН О. М. Шпичак

Стаття надійшла до редакції 20.12.2014 р.

1064
4504

poligrafua

(<http://www.poligrafua.net/>).

bigmir)net

1741

717

(<http://www.bigmir.net/>).

Вісник

ТОВ "ДКС Центр"